



Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

ЗВІТ

**про результати відвідування
державної установи
«Машівська виправна колонія (№ 9)»
29.05.2025**

м. Київ, 2025 р.

I. ВСТУП

Для виконання функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, на підставі статей 13, 19¹, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», 29 травня 2025 року групою НПМ здійснено відвідування державної установи «Машівська виправна колонія (№ 9)» (далі – ВК, установа, виправна колонія) (*фото 1, 2, 3*).

Відвідування здійснювали члени групи НПМ:

Хведчук Віталій Васильович, заступник директора Департаменту – начальник відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (керівник групи НПМ);

Коноплястий Сергій Миколайович, заступник начальника відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Потапович Павло Васильович, головний спеціаліст відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Миронова Олена Анатоліївна, представник громадської організації;

Строгов Сергій Леонідович, представник громадської організації;

Черкез Вероніка Олександрівна, представник громадської організації;

Черпаков Геннадій Валерійович, представник громадської організації;

Яковенко Віра Сергіївна, представник громадської організації.

Загальна інформація.

Установа є виправним закладом мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання (для чоловіків, вперше засуджених за злочини, вчинені з необережності), у якій також створено дільницю для тримання осіб, засуджених до обмеження волі.

ВК розміщується за адресою: Полтавська область, Полтавський район, село Кустолово – Суходілка, вулиця Лісна, будинок 1/1.

Начальник виправної колонії – Шаповалов Олексій Валерійович, у займаній посаді з 30.09.2017.

Штатна чисельність персоналу установи складається із 77 посад (станом на 29.05.2025, загальний некомплект становить 6,5 %). Фактична чисельність персоналу нараховує 72 особи, з яких 40 % працівників жіночої статті.

Планове наповнення виправної колонії – 371 осіб.

У день відвідування у ВК перебувало 163 особи, які утримувались у:

дільниці ресоціалізації – 115 осіб;
 дільниці для обмеження волі – 48 осіб;
 дільниці карантину, діагностики і розподілу (далі – КДіР) – 2 особи.

На оперативно-профілактичному обліку в установі перебувало:

9 засуджених – схильних до вчинення злісних порушень;
 4 засуджених – схильних до самогубства;
 3 засуджених – схильний до членушкодження.

У ході відвідування представникам групи НПМ надано можливість безперешкодного доступу до усіх приміщень, будівель та споруд, розташованих на території ВК.

Групою НПМ опитано 86 засуджених, які відбувають покарання у виправній колонії.

Серед позитивних здобутків слід відмітити належний рівень надання доступу до глобальної мережі Інтернет (з початку 2025 року зазначеною послугою засуджені скористалися 3638 разів) та організовану роботу щодо паспортизації засуджених (станом на 27.05.2025 лише у 3 засуджених відсутній паспорт громадянина України).

Проведено ремонтні роботи та обладнано інвентарем: їдальню (*фото 4, 5, 6*), приміщення лазне-прального комплексу, приміщення відділення соціально-психологічної служби № 2 (далі – СПС), а також приміщення КДіР та реалізована ініціатива, яка спрямована на створення особистого простору для засуджених (*фото 7*).

Книжковий фонд бібліотеки установи забезпечено значною кількістю художньої, навчальної, науково-технічної та довідкової літератури.

Засуджені досить активно користуються бібліотекою для підвищення власної ерудованості, загального і культурного рівнів, а також розвитку навичок самоосвіти (*фото 8, 9*).

Попередні зауваження.

Попереднє відвідування виправної колонії групою НПМ здійснено 21.03.2019.

За результатами попереднього відвідування установи встановлено:
 відсутність належних умов перебування для осіб з інвалідністю;
 значна недостача працівників виправної колонії.

Станом на 29.05.2025 в установі залишається недостатня кількість персоналу, що негативно впливає на організацію забезпечення прав засуджених та ефективне виконання завдань та обов'язків.

Крім того, не усунуті недоліки, пов'язані з утриманням осіб з інвалідністю. Так, у приміщеннях, у яких перебувають зазначені засуджені, відсутні пандуси, спеціально обладнані санвузли та інші засоби для полегшення їх пересування.

II. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІДВІДУВАННЯ

Порушення права на захист від катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (стаття 5 Загальної декларації прав людини, стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 28 Конституції України)

1. Наявні в установі спецзасоби (захисні шоломи та бронежилети) належним чином не пронумеровані (*фото 10*) і у випадку застосування фізичної сили працівником, який використовує зазначені спецзасоби, ідентифікувати його буде неможливо.

У доповіді Уряду України за наслідками візиту 1-10 грудня 2012 року Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет) до України [CPT/Inf (2013) 23] зазначено, що працівники загону спеціального призначення, які застосували надмірну фізичну силу до засуджених, були одягнені у спеціальні захисні спорядження (захисні шоломи, бронежилета) без ідентифікаційних номерів, через що неможливо було провести ефективне розслідування без встановлення винних осіб.

Представниками Європейського комітету рекомендовано використовувати чіткий ідентифікаційний номер на кожному одязі/шоломі працівників загону спеціального призначення.

Порушення права на свободу та особисту недоторканість (стаття 29 Конституції України, стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод)

2. У ході відвідування установи, представниками групи НПМ встановлено перебування осіб, засуджених до обмеження волі у виправній колонії, що обмежує їх право на свободу та особисту недоторканість.

Відповідно до вимог статті 61 Кримінального кодексу України (далі – КК України), покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу (виправних центрах) без ізоляції від суспільства.

Стаття 16 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) зазначає, що виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі стосовно осіб, засуджених за кримінальні проступки та нетяжкі злочини, а також засуджених, яким даний вид покарання призначено відповідно до статей 82, 389 КК України.

Проте в установі, дільниця для осіб, засуджених до обмеження волі розташовується на території виправної колонії, яка відповідно до статті 11 КВК є кримінально-виконавчою установою закритого типу.

Крім того, стаття 59 КВК України визначає, що особи, засуджені до обмеження волі зобов'язані постійно знаходитися в межах виправного центру, які відповідно до пункту 1 розділу XXVIII Правил внутрішнього розпорядку

установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5 (далі – ПВР УВП), проходить по межі населеного пункту, але в радіусі не більше 5 кілометрів від установи.

Таким чином перебування осіб, засуджених до обмеження волі у виправній колонії суттєво обмежує їхні права на вільне пересування, контакти із зовнішнім світом, гідне поводження тощо.

Крім того, зазначене може прирівнюватись до погіршення умов тримання осіб, засуджених до обмеження волі або незаконного їх позбавлення волі.

Тож зазначене з часом виступатиме приводом до подання заяв проти України до Європейського суду з прав людини через недотримання вимог статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якій зазначено, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність.

Порушення права на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 32 Конституції України)

3. Під час відвідування установи групою НПМ зафіксовано, що у камерних приміщеннях дисциплінарного ізолятору (далі – ДІЗО) здійснюється цілодобове відеоспостереження за засудженими (*фото 11*).

Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет) у своїх доповідях постійно наголошує, що застосування цілодобового відеоспостереження у житлових або камерних приміщеннях суттєво порушує право на приватне життя і робить режим тримання ще більш суворішим.

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини зазначає, що цілодобове відеоспостереження у камерних приміщеннях за ув'язненими та засудженими є порушенням вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Van der Graaf against the Netherlands» (заява № 8704/03)).

Порушення права на достатній життєвий рівень (стаття 25 Загальної декларації прав людини, стаття 48 Конституції України)

4. Під час відвідування камерних приміщень ДІЗО представниками групи НПМ встановлено надмірну заграбованість вікон (*фото 12*), що призводить до недостатнього рівня природного освітлення. Крім того, надмірне заграбування вікон значно обмежує доступ свіжого повітря до камерних приміщень, що негативно впливає на умови утримання засуджених.

У своїй Одинадцятій Загальній доповіді [CPT/Inf (2001) 16] Європейський комітет наголошує, що заходи безпеки щодо певних категорій утримуваних осіб доцільно вживати, але вони не повинні позбавляти таких осіб доступу до свіжого повітря та природного освітлення.

Світло і повітря є базовими фізіологічними потребами людини, а отже невід'ємними правами кожного засудженого. Відсутність доступу до сонячного

світла і свіжого повітря створює умови, сприятливі для розвитку та поширення різних захворювань, зокрема туберкульозу.

5. Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно з статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», житло (жале приміщення), займане особами з інвалідністю або сім'ями, у складі яких вони є, під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають особи з інвалідністю, мають відповідати вимогам щодо безперешкодного доступу та бути пристосованими до потреб таких осіб.

Поряд з цим, групою НПМ встановлено, що житлові приміщення, їдальня та інші інфраструктурні об'єкти установи не обладнані спеціальними засобами, які забезпечують вільний доступ для маломобільних груп населення.

Слід зазначити, що в установі на момент відвідування перебувало 19 осіб з інвалідністю, які не можуть самостійно потрапити до вищезазначених приміщень без сторонньої допомоги.

У результаті цього, пересування осіб з інвалідністю здійснюється при підтримці інших засуджених або персоналу установи.

Порушення права на підтримання контактів із зовнішнім світом (пункт 39 Мінімальних стандартних правил поведінки з в'язнями, стаття 110 КВК України)

6. Відповідно до статті 55 Конституції України, кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Згідно з довідкою, наданою адміністрацією виправної колонії, щодо кількості звернень, надісланих до органів державної влади та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, встановлено, що у період з 2024 по 2025 роки жодного звернення від засуджених до зазначених інституцій не направлено.

Під час відвідування у приміщеннях відділення СПС № 2 відсутня скринька для скарг, що обмежує право засуджених на вільне та конфіденційне подання звернень і скарг, зокрема до органів зовнішнього контролю.

У своїй 27 Загальній доповіді Європейський комітет наголошує на необхідності забезпечення прямого та конфіденційного доступу до механізмів оскарження, наприклад шляхом встановлення скриньок для скарг, доступних для скаржників у відповідних місцях, які можуть відкривати тільки особи, відповідальні для забезпечення конфіденційності скарг. Персонал, який безпосередньо відповідальний за осіб, позбавлених волі, не повинен «фільтрувати» скарги.

Таким чином, відсутність звернень свідчить про перешкоди у реалізації засудженими права на звернення. Зазначене обмежує здатність повідомляти про випадки катувань, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання з боку працівників ВК.

Порушення права на працю та захист від експлуатації (стаття 23 Загальної декларації прав людини, стаття 43 Конституції України)

7. Згідно статті 119 КВК праця осіб, засуджених до позбавлення волі, оплачується відповідно до її кількості і якості. Крім того, у пункті 6.1. Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю), зазначено, що заробітна плата, нарахована засудженим, за умови виконання ними норми виробітку або тривалості робочого часу, не може бути менше законодавчо встановленого мінімального розміру заробітної плати.

Під час вивчення групою НПМ відомостей щодо нарахування заробітної плати засудженим за квітень 2025 року встановлено, що загальна сума винагороди 9 засуджених, які працюють у майстерні установи, становить 6479 грн (без урахування податків та витрат на комунальні послуги).

У середньому кожен із засуджених отримав заробітну плату у розмірі близько 700 грн, що менше за встановлену мінімальну заробітну плату в Україні, яка з січня 2025 року становить 8000 грн.

Інші порушення.

8. У ході вивчення штатного розкладу установи, яким затверджено граничну чисельність працівників виправної колонії, групою НПМ встановлено, що у ВК за штатом передбачено лише 77 посад працівників, які мають забезпечувати належні умови для функціонування виправної колонії.

Для прикладу, здійснення нагляду за засудженими забезпечується молодшими інспекторами відділу нагляду і безпеки, які заступають на добове чергування у кількості 9 осіб.

Слід зазначити, що під час відвідування вказані працівники одночасно здійснювали нагляд за засудженими на трьох виробничих об'єктах контрагентів та на внутрішніх постах в установі.

Під час проведення спілкування із працівниками установи встановлено, що вони регулярно залучаються до несення служби увесь день, навіть після завершення добового чергування.

Штатний розклад установи був затверджений у 2018 році при утримуванні в установі 100 засуджених і з того часу не переглядався з урахуванням збільшення чисельності засуджених.

У своїх доповідях за результатами візитів до пенітенціарних установ України Європейський комітет неодноразово наголошував, що значне робоче навантаження значно знижує можливість персоналу підтримувати безпосередній

контакт із засудженими, сприяє зростанню напруги у відносинах між персоналом і ув'язненими, а також призводить до практики неформального контролю через «днювальних» (тобто самих засуджених).

Європейський комітет закликав владу України без подальших затримок зробити кроки для перегляду комплектування персоналом пенітенціарних установ, з метою забезпечення більшої присутності охоронців у житлових та робочих приміщеннях, що є ключовим елементом гарантій безпеки та дотримання прав людини.

9. У період з 16 по 27 жовтня 2023 року делегація Європейського комітету здійснила візити до пенітенціарних установ України. За його підсумками була складена Доповідь [CPT/Inf (2024) 20], у якій надано рекомендації щодо покращення захисту осіб, які позбавлені волі, від катувань, та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.

Серед іншого, Європейський комітет рекомендував припинення практики 24-годинних змін для персоналу, оскільки такий графік роботи негативно впливає на фізичний і психологічний стан працівників, що може, у свою чергу, позначатися на поводженні із засудженими.

При вивченні групою НПМ відомостей встановлено, що працівники відділу нагляду і безпеки установи працюють за графіком «доба через дві доби», тобто несуть службу впродовж 24 годин.

Такий режим призводить до синдрому постійної втоми, емоційного виснаження, зниження професійної витривалості персоналу та, як наслідок, зростання напруги у взаємовідносинах між засудженими та працівниками установи

III. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерству юстиції України:

1. Переглянути практику розміщення осіб, засуджених до обмеження волі, у закритих установах. Урахувати можливості знаходження їх в межах населеного пункту, але в радіусі не більше 5 кілометрів від установи;

2. Переглянути штатну чисельність установи з урахуванням фактичного робочого навантаження на одного працівника, виходячи з обсягу виконуваних обов'язків та завдань.

Державній установі «Машівська виправна колонія (№ 9)»:

1. Проаналізувати виявлені порушення у діяльності установи, розробити та реалізувати відповідний план заходів щодо їх усунення та недопущення у подальшому;

2. Забезпечити нанесення маркування на наявні в установі спецзасоби (захисні шоломи та бронежилети);

3. Забезпечити обладнання та використання системи відеоспостереження в установі з урахуванням вимог практики Європейського суду з прав людини;

4. Опрацювати питання щодо забезпечення належного рівня природного освітлення та доступ до свіжого повітря у камерних приміщеннях ДІЗО;

5. Організувати створення належних умов для реалізації права маломобільних груп населення на безперешкодний доступ до приміщень, у яких вони перебувають;

6. Забезпечити реалізацію права засуджених на гідну оплату їх праці із дотриманням вимог законодавством про працю;

7. Забезпечити реалізацію засуджених подавати звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та інших державних органів і міжнародних організацій;

8. Вирішити питання щодо припинення практики залучення працівників відділу нагляду і безпеки до несення служби за графіком «доба через дві доби».

Додаток до звіту: фотознімки на 2 арк. в 1 прим.

**Заступник директора Департаменту –
начальник відділу інспектування об'єктів
контролю в правоохоронних, судових органах
та військових формувань Департаменту
з питань реалізації національного
превентивного механізму Секретаріату
Уповноваженого Верховної Ради України
з прав людини**



Віталій ХВЕДЧУК

Фотознімки до звіту

Фото 1



Фото 2



Фото 3



Фото 4



Фото 5



Фото 6



Фото 7



Фото 8



Фото 9



Фото 10



Фото 11

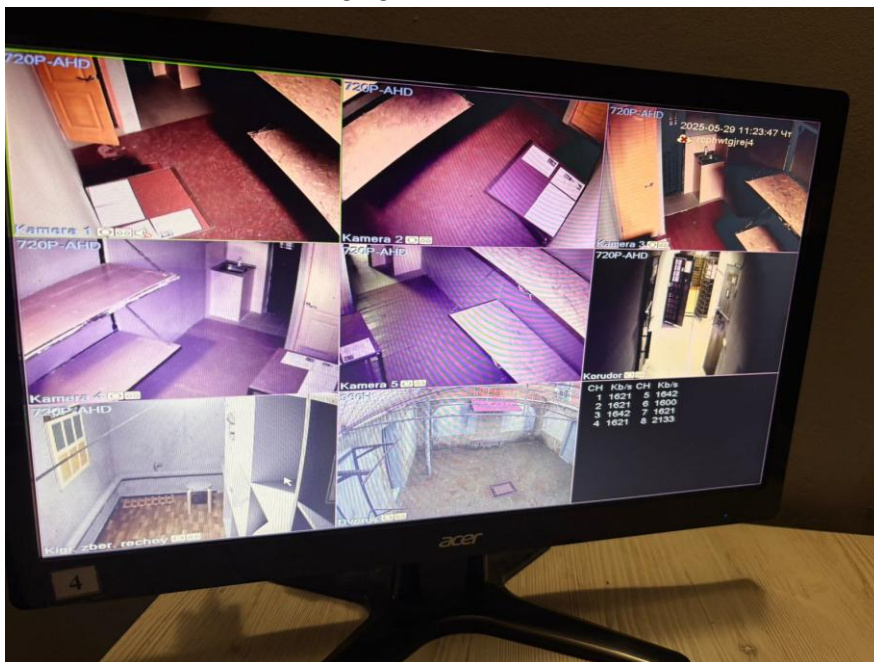


Фото 12

